

Вознюк О.В. Тільки перед загрозою глобальних катастроф людство буде здатне змінитись на краще // Правда Житомирщини. – 2003. – № 26. – С. 13.

ТІЛЬКИ ПЕРЕД ЗАГРОЗОЮ ГЛОБАЛЬНИХ КАТАСТРОФ ЛЮДСТВО БУДЕ ЗДАТНЕ ЗМІНИТИСЬ НА КРАЩЕ

17 червня у Житомирському державному технологічному університеті відбулася перша Всеукраїнська наукова конференція "Синергетика: процеси самоорганізації технічних, технологічних та соціальних систем"

Олександр Васильович, викладач Житомирського військового Інституту радіоелектроніки, член Всеукраїнського синергетичного товариства. Зараз ми стаємо свідками руйнування класичної парадигми наукового і філософського пізнання світу, і синергетика – це тільки один напрямок так званої постнекласичної парадигми. В постнекласичній парадигмі світ розуміється як цілісна сутність, де все між собою пов'язане. В межах цієї парадигми у нас на Україні співіснує щонайменше 6 таких напрямів.

Є класика, на зміну їй прийшла некласика, яка в свою чергу породила постнекласику - парадигму, яка розвивається протягом останніх 10-20 років. Нещодавно в Інституті філософії відбулася зустріч в лабораторії так званих постнекласичних досліджень і там розглядалися такі напрямки постнекласики:

1. Тоталогія — напрямок, який вивчає цілісності і розглядає світ як цілісну сутність і кожний окремий предмет як цілісну сутність. Якщо вважати світ цілісною сутністю, то він не може існувати без кожного окремого елементу. Тоталогію розвиває певне коло дослідників і лідером цього кола є доктор філософських наук, професор Володимир Вікторович Кізіма.

2. Реляційний холізм (реляція – це відносність, а холізм – цілісність) розвиває у Харківському університеті Іван Захарович Цехмістро – доктор філософських наук. Він займається квантовими феноменами проблеми цілісності.

3. Синергетика – це сфера міждисциплінарної рефлексії. Зараз по всьому світу розповсюджуються синергетичні товариства. У нас в Україні в минулому році теж було створене Всеукраїнське синергетичне товариство. 17 червня в Житомирському державному технологічному університеті відбулася 1-ша Всеукраїнська синергетична конференція. Всеукраїнське синергетичне співтовариство очолює Інна Серафимівна Добронравова, його вчений секретар – Людмила Степанівна Горбунова. У нас в Житомирі існує осередок цієї організації, який очолює Грабар Іван Григорович – головний синергетик нашого міста. Я, Вознюк Олександр Васильович, є її секретарем.

4. Філософія інтервалів фокусується саме на процесах переходів - інтервалів. Сутності, які розвиваються, виявляють парадоксальну цілісну природу саме в точках переходу від однієї якості до іншої. Коли якась система розвивається, то вона на певному часовому відрізкові переминає таку зону, інтервал, де ця система вже не є старою, але й на нову ще не перетворилася. Це так звані межові системи.

Кор. Нашу державу можна зарахувати до такої межової системи?

О.В. Так. Наша держава зараз перебуває саме у такому стані, коли вона ще не є в повній мірі новою демократичною державою, але вже не є однією з держав Радянського Союзу.

Кор. Цей напрямок передбачає якісь кроки переходу до нової системи?

О.В. Цей напрямок просто фіксує і вивчає цей граничний феномен.

5. Психонетика, яку розвиває Олег Бахтіяров, психолог і філософ, розглядає парадоксальні сутінкові феномени у царині людської психіки.

6 Синтез знань. В руслі цього напрямку мною і моїми співавторами надруковано вже близько 10 монографій і більше 70 статей. Синтез знань охоплює практично всі гілки знань і робить спробу методологічно поєднати ці знання і знайти якесь всезагальне філософське підґрунтя. В принципі, синтез знань – не поняття ширше, ніж синергетика.

Людство протягом свого існування виробило 6 фундаментальних конструкцій: час, простір, рух, речовина, поле і матерія. 6 всезагальних конструкцій і 6 перерахованих напрямків

постнекласики: кожен зосереджується на якомусь окремому елементі. Я вважаю, що синергетика зосереджується саме на русі. Рух – це динамічна сутність, яка виявляє себе повною мірою в точках біфуркацій, де старої системи вже немає, а нової ще немає.

Кор. Синергетика визнана в нашій державі?

О.В. Синергетика – це модний новітній напрям, як колись була кібернетика. Може вона зможе перетворитися на більш інтегрований напрям.

Кор. Яке прикладне застосування синергетики?

О.В. Синергетика вивчає розвиток. Справа в тому, що найбільш істотна характеристика світу – це рух, зміни, метаморфози. Філософи, науковці, дослідники, вивчаючи світ, мають на меті дійти до певних висновків – досягнути світ як цілісну сутність. Кожен напрямок прагне цілісного розуміння світу, але фокусується на певних аспектах цього світу. Синергетика вивчає рух, який є всезагальною характеристикою світу, тому що все змінюється і розвивається. Таким чином, рух є фундаментальним підґрунтям існування нашого Всесвіту. Синергетика, вивчаючи рух, має можливість вивчати будь-який процес з точки зору всезагальних принципів. Принципи синергетики можуть бути пристосовані до соціальних процесів, до фізичних, до вивчення руйнування матеріалів, як цим займається Грабар Іван Григорович, до економічних процесів – до будь-яких.

Якщо ми будемо використовувати синергетику як таку, що вивчає соціальні процеси, то необхідно підкреслити основний принцип синергетики: у світі існують нелінійні відкриті системи, які постійно перебувають у стані метаморфоз. Лінійною вважається система замкнута, у якій всі етапи розвитку можна передбачити і зафіксувати. Справа в тому, що таких систем у світі взагалі немає, хіба що на теоретичному рівні. Соціум як система теж підпорядковується певним законам. Будь-яка система перебуває в 3-ох станах: 1) стан стійкої рівноваги, де система є ієрархізованою; 2) система перетинає точку біфуркації, тобто хаосу. Відбувається руйнування всіх інститутів влади – система може переструктуруватися і вийти на новий виток розвитку; 3) система знову досягає цілісності. Візьмемо, наприклад, царську Росію як імперію і цілісну сутність. Революція 1917 року – це хаос, який призвів до появи вже нової імперії. Цікава особливість цього хаотичного стану – система відкрита саме до незначних впливів. Так. людина, яка засинає, проходить спочатку стан бадьорості, потім врівноважено, а згодом парадоксальну фазу сну, коли вона відкрита до слабких сигналів і замкнута до сильних. Людина може не реагувати на окрик, а на шепіт реагувати буде. Російська імперія відчула вплив такого слабого сигналу, який надходив від партії більшовиків, рядової, здавалося б, партії. Слабкий сигнал на відміну від сильного сприймається всією системою взагалі. Якщо лунає сильний сигнал – система відповідатиме на нього заборону.

Будь-яка система підтримує свою цілісність на рівні слабких екологічних зв'язків. Академік Казначеев вивчає слабкі екологічні зв'язки: жива речовина на планеті виявляється цілісною істотою саме завдяки слабким сигналам, які пронизують всі елементи живої речовини. Всесвіт є цілісною істотою саме на квантовому рівні. В точці біфуркації система, яка розпадається, перестає реагувати на сильні сигнали і реагує на слабкі.

Річ в тому, що все людство зараз перебуває в тотальному стані біфуркації, але цей стан фазовий. Україна як незалежна держава існує більше 10 років. За цей проміжок часу ми могли спостерігати, як у певні періоди (2-3 роки) вона існувала в сталому режимі, рік – в точці біфуркації. Попередня точка біфуркації була в 1999 році, нову – готують наступні президентські вибори. У такі переломні моменти Україна має можливість змінити свій курс радикально. Якби у 1999 році комуністи об'єдналися з соціалістами, можливо ми з вами жили вже б у іншій державі. Зараз опозиція стала більш структурованою і міцною, з точки зору синергетичного аналізу, Україна знову матиме можливість змінити свій соціальний, економічний та ідеологічний стан докорінно. Але все залежить знову ж таки від тих слабких сигналів.

Кор. Що зараз може слугувати таким слабким сигналам?

О.В. Слабким сигналом може слугувати та ідеологема, яка виражатиме настрій і потреби більшості нашого суспільства. Та інституція чи партія, яка проповідуватиме цю ідеологію, стане панівною. Ця ідеологія може орієнтуватися саме на загрозу загибелі України, яка може відійти до Росії або Європи і перестане існувати як самостійна одиниця. Вона може загинути і з точки зору економіки та екологічного стану, Зараз ми переживаємо ситуацію, коли на нашому порозі може з'явився голод. Я думаю, саме перед загрозою загибелі наш народ зможе нарешті одностайно виявити свою волю. Та партія, яка надасть цьому слабкому сигналові певне

ідеологічне оформлення, отримає владу, Світ вже втратив свою двополярність, Сполучені Штати фактично необмежено панують світом. ООН та інші міжнародні інституції не мають вже того значення, яке мали раніше. Відтак світ проходить через точки біфуркації: війни в Іраці, Югославії і так далі.

Світ має перебувати у стабільному стані, який забезпечує наявність принаймні 2-х полюсів. Раніше США протистояв Радянський Союз, на сьогодні ж цей полюс представлений Росією і Китаєм. До речі, Китай – це супердержава, яка ще не заявила про себе. Замкненість Китаю, за законами синергетики, має бути зруйнована.

Якщо наша цивілізація розвиватиметься в руслі технократичної парадигми, то через 10-15 років цей розвиток себе вичерпає. Планета і кожен окремий громадянин, мільярдер та бомж, перед лицем цієї загрози рівні. Це і є той слабкий сигнал, який може поєднати людей нашої планети.

Кор. Синергетичне мислення може дозволити людству вийти з цієї кризи?

О.В. Повинне з'явитися навіть не синергетичне мислення, а нові катастрофи. Тільки перед загрозою глобальних катастроф людство буде здатне змінитися на краще. Перед смертю всі рівні. Згадаймо релігійну парадигму: всі релігійні вчення очікують на 2-ге, в дехто вже й на 3-є пришествя. Унікальність сучасної ситуації полягає в тому, що і релігійна, і наукова свідомість поєднується у думці, що світ переживає критичну точку. В даному разі не можна напевно сказати, що буде далі.

Записала Юлія Спічак